

17: «Η Λέσχη “Ομόνοια”» (σσ. 91 εξ., σσ. 233 εξ.), το κεφ. 15 στο κεφ. 18 για τον μουσικοφιλολογικό όμιλο «Ορφέα» (σσ. 92 εξ., σσ. 236 εξ.) κι έτσι ακολουθούν οι αντιστοιχίες ως το τέλος του βιβλίου: «Σχολικές παραστάσεις» (σσ. 95 εξ., σσ. 244 εξ.), «Μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο: Αθηναϊκοί θίασοι στη Λευκάδα» (σσ. 79 εξ., σσ. 248 εξ.), Οι «Γιορτές Λόγου και Τέχνης» (σσ. 102 εξ., σσ. 255 εξ.), «Οι λαϊκοί θίασοι των χωριών» (σσ. 104 εξ., σσ. 265-280), κεφάλαιο που έχει διευρυνθεί σημαντικά με νέο υλικό που προέκυψε στο μεταξύ (καθώς και με τις ειδήσεις για τις λαϊκές παραστάσεις του *Ερωτόκριτου* και της *Ερωφίλης*) και τέλος «Το θέατρο της Κατοχής και της Αντίστασης» (σσ. 108 εξ., σσ. 281 εξ.). Ο τόμος κλείνει τώρα με ειδική βιβλιογραφία (σσ. 303 εξ.), με έναν πίνακα φωτογραφιών και σχεδίων μαζί με τις λεζάντες τους (σσ. 309 εξ.), με ένα ευρετήριο ονομάτων και τόπων (σσ. 311 εξ.) και ένα ευρετήριο έργων (σσ. 319 εξ.). Πέρα από τον εμπλουτισμό με νέο υλικό, νέες πληροφορίες και δύο κείμενα κωμωδιών του 19ου αιώνα, ο τόμος είναι τώρα πιο εύχρηστος με τα λεπτομερή ευρετήριά του. Κατά τα άλλα, το βιβλίο του κ. Κοντομήξη για το θέατρο στη Λευκάδα ανήκει στα κλασικά συγγράμματα για το θέατρο στις ελληνικές επαρχίες.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΜΟΛΙΕΡΟΣ

Οι κατηγορίες του Σκαπέν. Μετάφραση Φώτης Κόντογλου, επιμέλεια Ιωσήφ Βιβιλάκη, εισαγωγή Ιωσήφ Βιβιλάκης / Ιφιγένεια Μποτουροπούλου, Αθήνα, Αρμός 2004, σ. 158, 15 εικ., ISBN 960-527-294-6.

Επιτέλους είδε το φως της δημοσιότητας η χειρόγραφη και αντόγραφη μετάφραση της κωμωδίας *Les fourberies de Scapin* του Μολιέρου από τον Φώτη Κόντογλου, που είχε φιλοτεγήσει το 1937, ίσως κατά παραγγελία του Κ. Μπασιτά, γιατί βρισκόταν οικονομικά σε πολύ δύσκολη κατάσταση, αν και οι επαφές του με το θέατρο δεν ήταν σπάνιες, δεδομένου ότι συμμετείχε ως σκηνογράφος στις πιο σημαντικές παραστάσεις του «λαϊκού εξπρεσιονισμού» στα τέλη της δεκαετίας του 1920 και στις αρχές του 1930. Το χειρόγραφο-αντόγραφο του Κόντογλου σε ωραία βυζαντινή καλλιγραφία, ρέουσα και χαριτωμένη δημοτική, εντοπίστηκε στα αρχεία του Εθνικού Θεάτρου και είναι γνωστό εδώ και αρκετά χρόνια. Χάρη στην επιμονή του Ιωσήφ Βιβιλάκη και το ενδιαφέρον της οικογένειας Κόντογλου, το κείμενο παρουσιάζεται τώρα σε μια αρκετά πιστή μεταγραφή με λίγες επεμβάσεις, αποκαλύπτοντας το λογοτεχνικό τάλαντο του Κόντογλου και στον σκηνικό λόγο. Οι χάρες του κειμένου αναφαίνονται όχι μόνο στην ανάγνωση και την παράσταση (παραστάθηκε στα πλαίσια μιας παρουσίασης της έκδοσης στο Κολέγιο Αθηνών το Μάιο του 2004), αλλά και στη σύγκριση με τις παλαιότερες μεταφράσεις (*Αι πανουργία του Σκαπίνου*: Κωνσταντινούπολη 1847, Κεφαλονιά 1853, Αθήνα 1876. Έχει παιχθεί το 1881 και το 1923 στο Θέατρο του Ωδείου σε σκηνοθεσία του Θ. Οικονόμου) (βλ. Β. Πούχγκερ: *Η πρόσληψη της γαλλικής δραματουργίας στο νεοελληνικό θέατρο (17ος-20ός αιώνας)*. Μια πρώτη σφαιρική προσέγγιση, Αθήνα 1999, σσ. 52, 59 εξ.). Το κείμενο της μετάφρασης με ανάγνωση των χωριών του είχε παρουσιαστεί από τους Ι. Βιβιλάκη και Ι. Μποτουροπούλου στο Β΄ Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο το 2002 στην Αθήνα («Ο Φώτης Κόντογλου μεταφραστής του Μολιέρου», στον τόμο *Σχέσεις του Νεοελληνικού Θεάτρου με το Ευρωπαϊκό, Πρακτικά Β΄ Πανελληνίου Θε-*

ατρολογικού Συνεδρίου, Αθήνα 2004, σσ. 323-334): η ανάγνωση των αποσπασμάτων με οδήγησε τότε στην αναγνώριση ολόκληρων σκηνών του Μολιέρου στο κομικό τέλος της τραγωδίας *Ιφιγένεια του Πέτρου Κατσαίτη* το 1720 (βλ. Β. Πούχνερ: «Μολιέρος και Κατσαίτης. Ιχνηλασίες σε μια θαμπή συσχέτιση», στον τόμο: *Ράμπλα και παλκοσένικο. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2004, σσ. 143-171). Η εισαγωγή της έκδοσης του κειμένου στηρίζεται σε μεγάλη έκταση στο κείμενο της ανακοίνωσης που δημοσιεύτηκε στα πρακτικά.

Η εντόπιση του κειμένου της παράστασης του 1938 στο Εθνικό Θέατρο είναι σημαντική από αρκετές απόψεις: μια γενικότερη είναι πως τα κείμενα των μεταφράσεων εν γένει, πρέπει να γίνονται προσιτά και να εκδίδονται, γιατί θεατρική ιστορία χωρίς τη μελέτη των κειμένων δεν μπορεί να γραφεί· μια άλλη, πιο ειδική, σχετίζεται με το πρόσωπο του Κόντογλου, που είναι γνωστός κυρίως ως εκπρόσωπος της εκκλησιαστικής παράδοσης της Ανατολής, που μάλιστα δεν δίσταζε να κατηγορήσει το θέατρο με το πνεύμα της μαχόμενης Εκκλησίας των πρώτων αιώνων και υπό τον πνευματικό συμβολισμό της βυζαντινής εκκλησίας, που απέφευγε πάντα τους ρεαλισμούς. Βέβαια αυτή η μονομερής εικόνα είχε ήδη διαταραχθεί με την απόδειξη των πολλαπλών σχέσεων που είχε με τους ανθρώπους του θεάτρου κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, σχέσεις που αποδεικνύονται σε πολλά άρθρα που έχουν συγκεντρωθεί στον τόμο που εξέδωσε ο Ιωσήφ Βιβλιάκης το 1995: *Φώτης Κόντογλου εν εικόνη διαπορευόμενος. Εκατό χρόνια από την γέννηση και τριάντα από την κοίμησή του*, Αθήνα 1995, κυρίως με το άρθρο του ίδιου, «Η συμβολή του Κόντογλου στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου», ό.π., σσ. 157-178. Μια άλλη άποψη αφορά στην πρόσληψη του Μολιέρου στην Ελλάδα, που και στον 20ό αιώνα ήταν ασαφής και μια άλλη στο λογοτεχνικό έργο του Κόντογλου, το οποίο διευρύνεται τώρα με ένα νέο, και μάλιστα, δραματικό κείμενο. Μένουν ωστόσο αρκετά ζητήματα ανοιχτά ως προς τα κίνητρα και τις συνθήκες της μετάφρασης. Τις μεταφραστικές στρατηγικές επεξηγεί λεπτομερειακά η Ιφιγένεια Μποτουροπούλου, αντιπαραβάλλοντας τη μετάφραση με το γαλλικό πρότυπο. Μάλιστα υπάρχουν και δείγματα κάποιας «μόρτζικης» γλώσσας στη μετάφραση, της οποίας ο σκηνικός λόγος ρέει αβίαστα και ευχάριστα.

Η έκδοση των θεατρικών κειμένων, πρωτότυπων και των μεταφράσεων, είναι ύψιστο καθήκον –κι εφόσον δεν το κάνει η νεοελληνική φιλολογία– της Θεατρολογίας. Οι μεταφράσεις είναι αναπόσπαστα τμήματα της εθνικής λογοτεχνίας, συγκεκριμένα της δραματολογίας και της ιστορίας του δράματος, την οποία θεραπεύει –εφόσον δεν το πράττει η Φιλολογία και η Ιστορία της Λογοτεχνίας– επίσης η Θεατρολογία. Η ιστορία του θεάτρου δεν νοείται χωρίς την αντίστοιχη ιστορία του δράματος.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ANTONIO PANDIMO

L'amorosa fede. Tragicommedia pastorale, a cura di Cristiano Luciani con la collaborazione di Alfred Vincent, Venezia, Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini di Venezia, 2003 (Graecolatinitas nostra, Fonti 5), σ. lxxxi, 195, 13 εικ., ISBN 960-7743-26-1.

Ο Cristiano Luciani έχει παρουσιάσει με κάποια συστηματικότητα και σε κριτικές εκδόσεις είτε ιταλόφωνα έργα του Κρητικού θεάτρου είτε έργα που αφορούν το Κρητικό θέατρο: την